

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті основну увагу приділено оцінці конкурентоспроможності сільського господарства Львівської області. Проаналізовано конкурентні позиції окремих видів сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, сільське господарство, сільськогосподарські підприємства, господарства населення

Постановка проблеми. Сьогодні виникають позитивні перспективи для розвитку сільського господарства України, а з тим і сільського господарства Львівської області. Ці можливості в першу чергу пов'язані з потенційним нарощуванням експортного потенціалу вітчизняного сільського господарства через постійно зростаючу потребу світових ринків у продуктах харчування, особливо в демографічно активній Південно-Східній Азії. Нажаль зі вступом України у СОТ не виправдалися сподівання українських аграріїв щодо ширшого доступу до європейського аграрного ринку, натомість наші товаровиробники стали поступатись на вже завойованих ринкових сегментах.

Що стосується сільського господарства Львівської області, то нажаль невміла аграрна політика початку 90-х років призвела до значних втрат товарного виробництва. Більша частина сільськогосподарської продукції виробляється у господарствах населення та характеризується низьким рівнем механізації, високою собівартістю та низькою якістю продукції. Оскільки у конкурентній боротьбі виграють ті хто при високій якості товару досягає низьких витрат, то сільськогосподарські виробники Львівщини значно поступаються виробникам з інших областей України. В таких умовах особливої актуальності набуває питання пошуку нових шляхів підвищення конкурентоздатності сільського господарства та сільськогосподарської продукції Львівської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальним та прикладним теоретичним проблемам конкуренції та конкурентоспроможності присвячені праці провідних іноземних вчених, таких як А.Маршал, Дж.В.Робинсон, М.Е. Портер, П.Ф. Друкер, Ш. Магометов, Дж. Майер та інші. Провідними вітчизняними науковцями також багато уваги приділяється проблемам підвищення конкурентоспроможності у галузі сільського господарства. Її у своїх працях вивчають Б.Й. Пасхавер, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.Г. Андрійчук, В.Н. Гончаров, В.Г. Ткаченко та інші.

Проте, динамічна зміна умов господарювання в сільському господарстві та надзвичайна необхідність забезпечення високо конкурентного виробництва вимагає більш глибшого і комплексного дослідження конкурентоспроможності, як галузі загалом, так і окремих видів продукції зокрема.

Мета статті. Метою даної статті полягає в оцінці конкурентоспроможності сільського господарства Львівської області та пошуку шляхів її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Конкурентоспроможність як економічна категорія є поняттям багатогранним та комплексним, тому її слід розглядати системно, як сукупність конкурентних переваг галузі, підприємства та відповідної продукції.

Конкурентоспроможність є одним з найсуттєвіших показників, який визначає перспективи розвитку сільського господарства та можливість досягнення стратегічних завдань, які стоять перед ним. В свою чергу конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств слід розглядати як їх здатність пристосовуватися до частої зміни подій на ринку, використовувати свої конкурентні переваги для підтримки вже завойованих ринкових позицій та отримання максимально можливого прибутку [1].

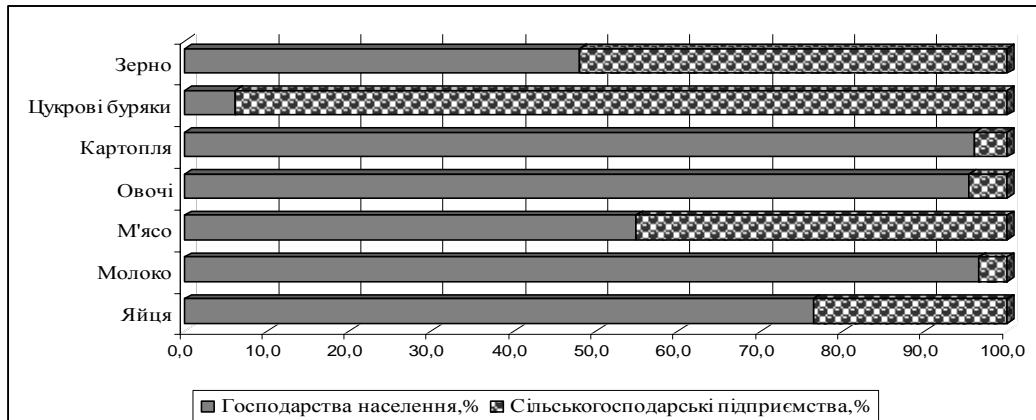
Що стосується конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, то в ринковій економіці це багатогранне поняття означає відповідність продукції умовам ринку та вимогам споживачів. Конкурентоспроможною є та продукція, яка забезпечує всі потреби щодо якості продукції, при тому має зберігатись певна пропорція щодо якості та ціни [2].

Оцінюючи конкурентоспроможність сільського господарства Львівської області, слід відмітити, що сьогодні Львівщина займає 10-те місце за питомою вагою у виробництві валової продукції сільського господарства (4,2%). При цьому регіон посідає 14-те місце у виробництві продукції рослинництва із питомою вагою 3,6% та 6-те місце у виробництві продукції тваринництва (5,0%).

Особливістю сільського господарства Львівщини є те, що їй характерна типова для Західної України організаційна побудова сільського господарства де значну долю у виробництві аграрної продукції складають господарства населення. Львівська область була першою у запровадженні розпаювання колгоспного майна, що привело до ліквідації велико товарних господарств. Безумовно в період тотального скорочення обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах кінця 90-х років, посилення безробіття в сільській місцевості та посилення соціальної напруженості, напівтоварне виробництво господарств населення стало виходом із складної ситуації. В наслідок чого, основна питома вага у виробництві сільськогосподарської продукції за основними її видами перемістилась у сектор господарств населення. Показовим також є той факт, що у володінні та користуванні господарств населення області станом на 1 січня 2001 року знаходилось 77,1% усіх сільськогосподарських угідь в тому числі 72,5 % ріллі.

Структура виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями господарств наглядно показує, що в господарствах населення виробляється

більше 90% загального виробництва картоплі, овочів та молока, 76,4% – яєць та 52% м'яса. При тому, серед м'ясної продукції слід відмітити значну питому вагу виробленої господарствами населення яловичини (92,9%) та свинини (66%). Натомість сільськогосподарські підприємства повністю зосередили свою увагу на вирощуванні зерна, цукрових буряків, ріпаку та льону-довгунцю, а також на виробництві м'яса птиці (81,6%). Зазначимо, що сільськогосподарським підприємствам протягом останніх років вдавалось досягати більшого рівня урожайності майже всіх товарних культур, крім овочів. Що зумовлено відсутністю в господарствах населення відповідної техніки та інших специфічних засобів виробництва.

Рис.1. Структура виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у Львівській області, 2010 р [5]

Констатуючи можна сказати, що виробництво сільськогосподарської продукції у Львівській області здійснюється на екстенсивній основі переважно господарствами населення, що значно утруднює доступ до інновацій та інвестицій, а з тим і підвищення рівня його конкурентоспроможності. З іншої сторони, відсутність значної кількості великих за розміром підприємств та наявність вільних земель у власності населення, формують значний потенціал для приходу в область великого бізнесу, а саме агрохолдингів та іноземних корпорацій.

Оцінюючи конкурентоспроможність сільського господарства Львівської області необхідно чітко визначити основних наявних та потенційних конкурентів стосовно виробників окремих видів сільськогосподарської продукції. При цьому треба враховувати природо-кліматичні умови, особливості процесу виробництва та реалізації продукції, вимоги споживачів тощо.

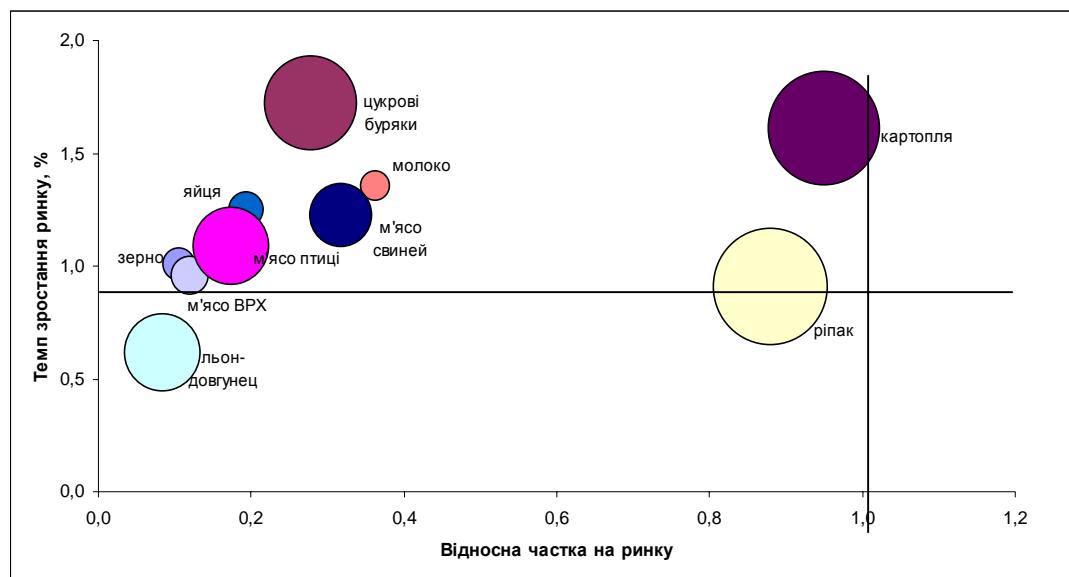
Так, основною особливістю зерновиробництва є те, що виходячи з природо-кліматичних умов львівські аграрії вирощують переважно фуражне зерно, яке малопридатне для експортування. Тому, навряд чи вони зможуть конкурувати з великими сільськогосподарськими підприємствами південної та

центральної України, які власне спеціалізуються на вирощуванні товарного, експортоорієнтованого зерна високої якості.

Стосовно технічних культур, то сприятливі умови їх вирощування та можливість тривалого зберігання, дозволяють товаровиробникам Львівської області, а це переважно сільськогосподарські підприємства Золочівського, Сокальського та Радехівського районів, гідно конкурувати та перемагати в конкурентній боротьбі.

Ринки картоплі, молока та яєць можна вважати регіональними, тому стратегічну групу конкурентів стосовно даних видів сільськогосподарської продукції складають сільськогосподарські товаровиробники областей Західного регіону.

Своєрідним відображенням конкурентних позицій окремих видів продукції в стратегічному просторі є матриця Бостонської консалтингової групи. Матриця BCG побудована на базі емпіричної залежності витрат і обсягу виробництва, що дозволяє проводити оцінку стану і характеру конкурентних позицій окремих видів продукції в диференційованих, портфельних галузях, до яких відноситься і сільське господарство [3].

Рис.2. Оцінка конкурентних позицій основних видів продукції сільського господарства Львівської області [5]

Як видно, з рис.2. серед основних видів сільськогосподарської продукції немає таких, які б характеризувалися високими темпами зростання ринку та відносною часткою на ринку та яких би можна було віднести до групи “Зірки”. Хоча виробництво картоплі та ріпаку можна віднести до галузей, які намагаються досягти позиції “зірки”, тому їх подальший розвиток повинен базуватись на намаганні збільшити свою частку на ринку. Серед конкурентних

переваг виробництва даних видів продукції слід відмітити значно вищий рівень середньої реалізаційної ціни порівняно з середнім по Україні та найвищий рівень рентабельності. При тому, серед шляхів підвищення конкурентоспроможності картоплі, слід відмітити, в першу чергу, переведення її виробництва на більш інтенсивну основу з використанням нових технологій в галузі селекції та захисту рослин. Для того, щоб картоплярство стало провідної підгалуззю сільськогосподарського виробництва ним повинні займатись не лише господарства населення, а й сільськогосподарські підприємства.

Що стосується ріпаку, то сьогодні основні ризики втрати конкурентних позицій в даній галузі пов'язані з зниженням темпів росту галузі, переважна більшість якої орієнтована на продаж в країни Західної Європи. Оскільки сьогодні європейська економіка переживає не найкращі часи, то проблема біопалива якось відійшла на другий план, що значно зменшило обсяги експорту ріпаку. окрім того, ріпак як сільськогосподарська культура не може вирощуватись без встановленої сівозміни, що зумовлює певну циклічність у його виробництві. Серед шляхів підвищення конкурентоспроможності ріпаківництва зазначимо побудову на території Львівщини заводів по виробництву біопалива, що забезпечило з сталий попит на відповідну продукцію

Більшість видів сільськогосподарської продукції Львівської області згідно BCG-матриці попадають в зону “Важкі діти”, яка характеризується порівняно малою відносною часткою на ринку, однак позитивним темпом зростання галузі. Для перетворення таких видів продукції у “зірки” необхідно залучати значні капіталовкладення, які б дозволили нарощувати обсяги виробництва та реалізації продукції. Оцінюючи конкурентні позиції цукрового буряку, слід відмітити також ризики пов'язані з появою дешевого товару замінника, а саме цукрової тростини. окрім того, зростання обсягів реалізованої продукції дуже залежить від розвитку відповідного виду переробної промисловості. Так, занепад цукроварної промисловості Львівщини спричинив зменшення посівів цукрового буряку. Сьогодні у Львівській області функціонує лише один Радехівський цукровий завод, а промислове виробництво цукрового буряку власне розміщене навколо цього заводу.

Щодо молочного скотарства, то однозначно вказати шляхи підвищення його конкурентоспроможності неможна. З однієї сторони, слід забезпечити покращення якості молока виробленого в господарствах населення. Відмітимо, що у області 84,7% молока виробленого господарствами населення витрачається на власне споживання, а не реалізується. Таким чином, на Львівщині не залишається незадоволеною потреба молокопереробних підприємств (ВАТ “Львівський ММЗ”, ТзОВ “Львівський ММК”, ВАТ “Бродівський завод СЗМ”, ВАТ “Жидачівський сир завод”, ЗАТ “Галичина”, ВАТ “Самбірський молокозавод” тощо) у якісному молоці з високим показником жирності. Для того інвестиційні кошти треба спрямовувати на встановлення холодильних установок та будівництво лабораторій якості в основних пунктах прийому молока. А з іншої сторони, в області повинні впроваджуватись інвестиційні проекти, щодо

будівництва та реконструкції невеликих молочних ферм та покращення племінної роботи.

Ситуація, яка склалась у галузях м'ясного спрямування, спричинена глибокою системною кризою, яку переживає в першу чергу м'яснє скотарство, а з тим і свинарство. Головною проблемою цих галузей є те, що для того щоб вижити в складних економічних умовах 90-тих років сільськогосподарські підприємства області, продавали найбільш ліквідний товар – худобу та інші види тварин. Це в свою чергу спричинило, крім різкого спаду виробництва продукції, зростання і так великого показника капіталомісткості виробництва, збільшення витрат на утримання однієї голови та відповідно зменшення рівня прибутковості. Не дивлячи на складну ситуацію конкурентоспроможність свинини як продукції сільського господарства є порівняно з іншими м'ясними продуктами найвищою. Ключовими критеріями успіху в свинарстві є інтенсивні технології вирощування, які дозволяють за значно коротший термін отримувати високий приріст живої маси свиней. При тому значні ризики пов'язані із наближеністю до кордону з Польщею, експортування свинини з якої не тільки йде на споживання населення, а й використовується на м'ясопереробних заводах.

На сьогоднішній день в області майже не залишилось цілісних майнових комплексів для вирощування та відгодівлі ВРХ. Однак, на нашу думку, відмовлятись від даного виду сільськогосподарської продукції не ватро, оскільки в області зосереджені значні території природних кормових угідь. Особливо це стосується гірських та передгірських районів, які характеризуються невисоким рівнем родючості ґрунтів та непридатні для землеробства.

Відмітимо, що покращення конкурентних позицій тваринницької продукції, пов'язане з реалізацією конкретних інвестиційних проектів в даній галузі. Тобто ситуація виглядає так, або зараз ми залучаємо інвестиції за рахунок яких будуємо нові ресурсоощадні та високо інтенсивні ферми або згортаємо виробництво м'яса і виходимо з даного сегменту.

Серед усіх видів сільськогосподарської продукції конкурентні позиції яких ми досліджували в зону “Собаки” попав лише льон-довгунець. Слід зауважити, що вирощування льону-довгунцю у Львівській області пов'язане з функціонуванням Старосамбірського льонозаводу, який на орендованих землях вирощує продукцію для подальшої переробки та закуповує льоно-тресту у фермерських господарств району. Не беручи до уваги те, що за даним видом продукції Львівщина програє в конкурентній боротьбі північним областям Полісся, його виробництво є прибутковим та рентабельним.

Висновки. Сільське господарство є галуззю з високим рівнем конкуренції. Сьогодні виробництвом сільськогосподарської продукції займаються як великі агрохолдинги та агрокорпорації, так і малі фермерські господарства та господарства населення. Основними чинниками, які формують специфічні конкурентні відносини в галузі є: демонополізація сільського господарства на фоні високої фрагментації галузі, значна питома вага продукції виробленої у господарствах населення, особливості аграрного виробництва, специфіка збути продукції та залежність від реалізації державної політики.

Оцінка конкурентоспроможності сільського господарства Львівської області показала, що загалом область не має суттєвих конкурентних переваг в аграрній сфері, це зумовлене роздрібненістю виробництва, малим обсягом залученого інвестиційного капіталу, руйнуванням цілісних майнових комплексів, неналежним матеріало-технічним забезпеченням тощо. Серед видів сільськогосподарської продукції виробленої аграріями Львівщини найкращі конкурентні позиції займають картоплярство та ріпаківництво, ключовими чинниками успіху яких є порівняно високий рівень урожайності та високі реалізаційні ціни.

Основним напрямом підвищення конкурентоспроможності сільського господарства Львівської області є, в першу чергу, ефективне стратегічне управління, яке повинно передбачати окреслення головної мети та цілей, які необхідно здолати на шляху до неї. Розвиток сільського господарства має розвиватись не спонтанно чи хаотично, виходячи із мінливої ситуації на ринку, а стабільно на основі попередньо визначених завдань.

Література

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика / Г. Л. Азоев – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996. – 208 с.
2. Березівський П.С. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств: теорія, методика, практика / П. С. Березівський, А. М. Железняк / монографія – Львів, 2008. – 198 с.
3. Порттер М. Стратегія конкуренції: методика аналізу галузей і діяльності конкурентів / М. Порттер. – К.: Основи, 1997. – 391с.
4. Стратегічне управління / О.М. Тищенко, Т.М. Хміль, С.К. Василик та ін / Підручник – Х.: ВД «Інжек», 2009. – 280с.
5. Статистичний збірник «Сільське господарство Львівщини» за 2010 рік / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2011. – 173с.

Summary

Bilyak N.I.

Lviv national agrarian university

ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF LVIV REGION AGRICULTURE

The special attention is spared to to the estimation of competitiveness of Lviv region agriculture in the article. Competition positions of separate types of agricultural produce has analysed.

Key words: competition, competitiveness, agriculture, agricultural enterprises, people farm.

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.